

<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i08.090>

“EL ARO TOPDING SHARAF SEN USTOZ OYBEK BO‘LIB”

Komiljon Payziyev

*NamDU o‘zbek adabiyotshunosligi kafedrası o‘qituvchisi,
filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori*

Annotatsiya: Ushbu maqolada XX asr o‘zbek afabiyotining yirik namoyondalaridan biri, atoqli yozuvchi Oybekning yoshlar ijodiga bo‘lgan e‘tibori, xususan, Abdulla Oripovning u bilan uchrashuvlardan olgan taassurotlari, adibning badiiy mahorati haqidagi ayrim fikr-mulohazalari tahlil va tadqiq etilgan.

Kalit so‘zlar: iste’dod, tarixiy roman, ijod zahmati, kenja avlod, badiiy tafakkur osmoni, ezgulik, adabiyot, tarix.

“ТЫ ОБРЕЛ СЛАВУ, БУДУЧИ УЧИТЕЛЕМ, ОЙБЕК”

Аннотация: В данной статье анализируется и изучается внимание одного из главных деятелей узбекской литературы XX века, выдающегося писателя Ойбека, к творчеству молодежи, в частности, впечатления Абдуллы Орипова от встреч с ним, а также некоторые размышления о художественном мастерстве писателя.

Ключевые слова: талант, исторический роман, творческий труд, молодое поколение, небо художественной мысли, доброта, литература, история.

“YOU HAVE FOUND THE GLORY, BEING A TEACHER, OYBEK”

Annotation: This article analyzes and studies the attention of one of the major figures of Uzbek literature of the 20th century, the outstanding writer Oybek, to the work of young people, in particular, the impressions of Abdulla Oripov from meetings with him, and some thoughts about the writer's artistic skill.

Keywords: talent, historical novel, creative effort, younger generation, sky of artistic thought, goodness, literature, history.

KIRISH.

XX asr o‘zbek adabiyotining rivojiga ulkan va bebaho hissa qo‘shgan ulug‘ adib, shoir, olim, jamoat arbobi, O‘zbekiston xalq yozuvchisi Muso Toshmuhammad o‘g‘li Oybekning yoshlar ijodiga munosabati masalasi ham alohida tadqiqot mavzusi bo‘la oladi. Jumladan, O‘zbekiston Qahramoni, xalqimizning ardoqli va atoqli shoiri, davlatimiz madhiyasining muallifi Abdulla Oripov ham Oybekning serqirra iste’dodiga, uning asarlariga, insoniy

fazilatlariga alohida hurmat - ehtirom bilan qaragan. Uni o‘ziga ustoz deb bilgan, badiiy mahorat maktabidan bahramand bo‘lgan va adabiy jarayon haqidagi suhbatlardan birida “Men Oybek maktabida tarbiya ko‘rganman” [5] deb buni faxr-iftixor bilan e’tirof etgan. Quyida A.Oripovning Oybek to‘g‘risidagi ayrim tassurotlarini, uning ijodi, insoniy fazilatlarini, yosh ijodkorlarga ko‘rsatgan cheksiz mehr-muhabbati haqidagi o‘y-fikrlari xususida so‘z yuritamiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

Oybek hayoti va ijodi haqida adabiyotshunos olimlardan H.Yoqubovning, “Oybek”, “G‘oyaviylik va mahorat”, “Adibning mahorati”, M.Qo‘shjonovning “Oybek mahorati”, N.Karimovning “Oybek gulshanida qolgan g‘unchalar”, A.Sabriddinovning “Oybekning poetik mahorati” kabi qator kitoblari chop etilgan va ularda adib ijodining turli jihatlarini tahlil va tadqiq etilgan. Ushbu maqolamizda shu adabiyotlarda keltirilgan ayrim fikr-mulohazalarga, xulosalarga hamda A.Oripovning “Tanlangan asarlari” va ommaviy axborot vositalarida e‘lon qilingan Oybek haqidagi turli maqolalariga murojaat qilindi va unda biografik, qiyoslasj, germeneytik kabi metodlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR .

Ushbu maqolada Oybekning adabiyotga, xususan, yoshlar ijodiga bo‘lgan e’tibori, g‘amxo‘rliqi kabi fazilatlarini haqida so‘z yuritiladi. A.Oripovning Oybek bilan ilk uchrashuvi, undan olgan tassurotlari, ulug‘yozuvchining ijodiy va insoniy qiyofasini mahorat bilan tasvirlagani uning qator maqolalar tahlili orqali ochib beriladi.

A.Oripov xotira maqolalaridan birida shunday deydi: “Hayot va ijod tajribasi hali nihoyatda kam, tirik yozuvchini ko‘rsa, hayratga tushadigan men qatori yoshlar uchun 60-yillarda Oybek kabi ulug‘ zotlar bilan uchrashib muloqotda bo‘lish favqulotda baxt edi. Men Oybek domla bilan u kishining xonadonida ikki marta uchrashganman. Ikki safar ham domlaning uylariga o‘zlariniung yo‘qlovi tufayli borganman. Ilk daf‘a Oybek romanlarining muharrirlaridan biri Rustam Komilovga hamroh bo‘lib bordim. (O‘sha yillarda A.Oripov G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyotida ishlardi). - Rustam aka bir kuni terlab-pishib, “Seni Oybek domla yo‘qlayapti”, [1:23] - deganini va bundan benihoya hayajonlanganini eslaydi. Albatta, bu taklif va tashrif endigina uch-to‘rt narsasi e‘lon qilingan, hali o‘z qalamiga ishonib-ishonmay yurgan yosh shoirlarga qanchalik ta’sir qilganini tasavvur etish qiyin emas. Ulug‘ adib xonadonida oldin “Navoiy” romani qo‘lyozmasiga ayrim qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish xususida Rustam Komilov, Zarifa opa uchovlari maslahat qilishadi. So‘ngra yoshlar ijodi haqida suhbat bo‘ladi. Zarifa opa Oybek adabiyotimizning kenja avlodi bilan qiziqayotganini, ba’zi yoshlarning mashqlarini o‘qiganligini, A.Oripovni ham shu sababli yo‘qlaganligini” aytadi. Keyin u bilan adabiy ijod zahmati haqida qisqacha muloqot bo‘ladi. U paytda Oybek insultni boshidan kechirgani uchun so‘zlarni qiynalib talaffuz qilardi. Shuning uchun Zarifa opa ustozning gaplariga izoh berib turardi. “Oybek sizlarnig yoshingizda kitob o‘qishdan boshqa narsni bilmasdi, Navoiy, Pushkin, Dantelarni juda ko‘p mutolaa qilardi, kinoga kam kirardi” [1:22],- deydi va buni Oybek domla ham bosh iring‘ab tasdiqlaydi. Yosh shoir juda uzoq mahal ana shu suhbatning

ta'sirida yuradi, biyuk yozuvchi va shoirlarning asarlarini qayta-qyta o'qiydi. Faqat bugina emas, o'zaro adabiy gurunglarda, uchrashuvlarda ham yoshlarni ko'proq mutolaa qilshga, ustozlardan o'rganishga da'vat etadi.

Abdulla Oripov o'zining timsolida Oybekning yosh ijodkorlarga qanchalik e'tiborli, samimiy va jonkuyar bo'lganini yana bir uchrashuv tafsiloti orqali ochib beradi: "Ikkinchi daf'a Oybek xonadoniga yozuvchi Nosir Fozilov bilan ikkimiz kirib bordik, -deya o'sha tarixiy unutilmas lahzalarni entikish bilan yodga oladi. -Domla hovli o'rtasida oddiygiuna kursida, boshida qorako'l papoq, yolg'iz xayol surib o'tirgan ekan. Nosir aka o'ziga xos chechanlik bilan Oybek domlani gapga solardi. Men bo'lsam, jur'atsiz ahvolda mum tishlaganday jim edim. Favqulodda Oybek domla menga qarab chap qo'li bilan xitob qilib: "O'qi!" deb qoldi. O'sha kunlari Kavkazdan qaytib, "Armaniston" degan she'rimni tugallagan edim. Nima bo'lsa, bo'lar deb, she'rni o'qib yubordim. Xullas, shu kuni mening butun umrimga tatirlik hodisa yuz berdi: Oybek domla Yozuvchilar uyushmasiga kirishimga tavsiya yozib berdilar" [1:23] Demak, Oybek Abdulla Oripov she'rlarini ko'pdan buyon kuzatib borgan, uning katta iste'dod egasi ekanidan xabardor bo'lgan va ana shu tasavvur, ishonch tufayli unga hech ikkilanmasdan tavsiya yozib bergan.

A.Oripov Oybekning yosh ijodkorlarga nisbatan bag'rikengligi, qiziqishi, asarlarini kuzatib borishga, ular bilan suhbatlashishga vaqt topgani, haqida yana shunday deydi: "Navoiy" va "Qutlug' qon" romanlari muallifi, ulug' shoir Oybek biz tengi yosh ijodkorlar bilan, ularning asarlari bilan doimo qiziqar edi. Meni o'sha vaqtlarda ikkita savol taajjubga solgan: birinchisi, nega shunday ulug' odam biz bilan qiziqayotir? Ikkinchisi, Oybek axir, xasta-ku? Biroq andishalarimizga qaramasdan ustoz yozuvchi bizni o'ziga tez-tez chorlar edi. Esimda, birinchi uchrashuvimizda Oybek aka Husniddin Sharipov haqida yaxshi fikrdaligini aytgan edi. Ustoz bu gapni keyinchalik astoydil tasdiqlagani yodimda. Bunday misollar ko'p. Adib yoshlar ijodini muttasil kuzatib borardi" [4]

A.Oripov adabiy-tanqidiy maqolalaridan birida "Yosh shoirlarimiz o'z-o'zlarining iste'dod darajalarini bilishlari uchun ularga buyuk salaflarninggina emas, balki zamondosh ustozlarning ham ijodlari mezon bo'la oladi. Yoshlarning ustozlardan oladiggan saboqlari hali juda ko'p" [2] deya ta'kidlaganida atoqli shoir va yozuvchi Oybek domlani ham nazarda tutgani aniq. U ommaviy axborot vositalaridan birida bergan intervyusida esa: "O'zbek adabiyotining ko'pgina klassiklarida ijtimoiy-siyosiy idrok va badiiy yetuklik uyg'unlashib ketgan edi. Masalan, Oybek romanlarini oling. Men Oybek maktabida tarbiya ko'rganman, boshqa mualliflarni baholashda o'sha nuqtai nazardan kelib chiqaman", [5] - deb yozadi muallif.

Shuningdek, u adabiyotda an'anaviylik va vorisiylik masalasidagi muammoga e'tiborni qaratar ekan, ayrim yosh ijodkorlar bunga bepisandlik bilan munosabatda bo'layotganliklarini tanqid qiliadi.[Oripov A.3] "Bu ko'ringan har bir yozuvchidan Oybekni axtarish degani emas. Isbot talab qilmaydigan gap shuki, tabiat singari adabiyot ham hamisha yangilanib boradi", - deydi va bu fikrlarini dalillash uchun quyidagi faktlarni keltiradi: "Xo'sh, Abdulla Qodiriy va Oybek davridan buyon roman ko'rinishida qanday o'zgarishlar

yuz berdi? Shekspir davridan buyon, rejissorlar ming xil maqomga solib ko'rishmasin, sahna qoidalarida qanday o'zgarishlar sodir bo'ldi? She'riyatda-chi? Uning murodu maqsadi Inson bolasiga xizmat qilish ekan, unda nimalar yuz berdi? Adabiyotda bitta umumiy qoida bor: kelayotgan yangi-yangi avlodlar o'zigacha bo'lgan merosni o'ta madaniyatsizlarcha toptamasinlar! Mayakovskiy yangi ohanglarni o'ziga xos ruh bilan olib kirganda ham, hamisha Pushkinga murojaat qilib, unga hisob berganligini" [5] ta'kidlaydi.

A.Oripov Oybek ijodini juda katta xazina deb hisoblaydi, yoshlar undan hamisha foydalanishlari zarurligini qayta-qayta ta'kidlaydi. "Oybekning nomi xalqimiz badiiy tafakkuri osmonida abadiy harakat qiluvchi yoritqichlar safiga kiradi. Alisher Navoiy mezonini bilan boshlanadigan bu muhtasham davrada o'z munosib o'rnini egallagan ustoz Oybek bilan zamondosh bo'lganimizdan, unga shogird va muxlis ekanligimizdan faxrlanamiz. Oybek bizga g'oyat ibratli, ijodiy, insoniy meros qoldirdi. Bu merosning eng muhim jihatlari nimalardan iborat? Oybekning butun ijodi uning hayoti kabi ezgulik bilan, insonga mehr-muhabbat bilan yo'g'rilgandir, qahramonlari eng ezgu ideallar uchun jangga kiradilar, Halollikni tayin etish uchun fidoyilik ko'rsatadilar. Xalq baxtu saodati uchun kurashadilar," [1:89] – deydi.

XULOSA

A.Oripov o'zining "Bir umrga tatirlik", "Aningdek inson bo'l", O'z qahramoni yang'lig'" kabi publitsistik maqolalarida va ommaviy axborot vositalariga bergan intervyularida ta'kidlanganidek, Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek adabiyotga, yoshlar ijodiga hamisha e'tibor bilan qaragan, ularning yutuqlarini o'z vaqtida e'tirof etgan, bundan quvongan, shu bilan birga ayrim kamchiliklarini ko'rsatgan, ularga badiiy mahorat sirlarini o'rgatgan. Shuning uchun ulug' adibga bo'lgan cheksiz mehrni adabiyotimizning har bir avlodida kuzatish mumkin. Masalan, O'zbekiston xalq shoiri Zulfiya buyuk ijodkorga bag'ishlab "Quyoshli qalam" nomli doston yozdi. Yoki ustozning nazari tushgan Mirmuhsin, Asqad Muxtor, Hamid G'ulom, Ramz Bobojon, Shukrullo, Turob To'la, Husniddin Sharipov, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov va bo'shqa atoqli yozuvchi va shoirlar ham Oybekni o'zlariga ustoz deb bilganlar va ularning har birida buyuk adibning mehr zarralari mavjud bo'lgani isbot talab qilmaydigan haqiqatdir.

Shu o'rinda A.Oripov "ulkan inson va katta san'atkor" [1:22] deya ta'riflagan ulug' shoir Mirtemirning Oybek domlaga bo'lgan cheksiz hurmati haqidagi quyidagi xotirasini misol keltirish mumkin: "Mirtemirni ba'zi she'riy uchrashuvlardan so'ng uyiga kuzatishga to'g'ri kelardi. Yo'lovchi mashinada ketayotib Mirtemir aka uztoz Oybek eshigi yonidan o'tishni har gal iltimos qilardi. Va u yerdan o'tayotib, qo'llari ko'ksida haydovchidan xuddi shu joyda tezlikni susaytirishni iltimos qilar edi. Mirtemir aka hech qachon Oybek nomini yolg'iz talaffuz qilgan emas. Yoniga, albatta, "ustoz" so'zini qo'shardi. [1:88]

Yuqoridagi fikr-mulohazalar, xotiralar Oybekning buyuk ijodkor, tarix ilmining bilimdoni, tafakkuri va dunyoqarashi keng zukko olim, shuningdek, nihoyatda kamtarin inson, adabiyotimiz, xususan, yosh ijodkorlarning bag'rikeng ustozini ekanligini tasdiqlaydi.

_____ **Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 8-son** _____ **B seriya**
Kichik tadqiqotimizni Abdulla Oripovning Oybek haqida bitgan quyidagi satrlari bilay yakunlaymiz:

*Har kalimang ma’rifatning ufqida oydek bo‘lib,
El aro topding sharaf sen ustoz Oybek bo‘lib.
Xizimatingdan, hikimatingdan elu yurt mangu rizo,
O‘lmagay noming asrlar so‘ngidan bergay sado. [1:90]*

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Орипов А. Танланган асарлар. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2001. -378 б.
2. Орипов А. Устозлар сабоғи. // Шарқ юлдузи. 1966 йил, 11-сон.
3. Орипов А. Таассуротлар. // Шарқ юлдузи. 1969 йил, 7-сон.
4. Орипов А. Анингдек инсон бўл. // Шарқ юлдузи. 1985 йил, 1-сон. (Ойбек таваллудининг 80 йиллигига).
5. Кенжабоев М. Инсон қалби билан ҳазиллашманг. // ЎзАС. 1983 йил, 26 сентябрь.